

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен“ доктор по професионално направление 8.2. (Изобразително изкуство)

Тема на дисертационния труд:

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА ИЗКУСТВО-БИЗНЕС В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ НА ИЗКУСТВОТО. ПРИМЕРЪТ С ТВОРЧЕСТВОТО НА МАРК КОСТАБИ

Автор на дисертационния труд:

Кирил Маринов Христов

Научен ръководител:

Проф. д-р Чавдар Попов

Рецензент:

Проф. д-р Орлин Панайотов Дворянов (катедра „Изобразително изкуство“, ФНПП, СУ „Св. Климент Охридски“).

Дисертационният труд представен от Кирил Кръстев отговаря на формалните изисквания към типа докторантски изследвания в областта на теорията на изобразителното изкуство. Общият обем на труда е 137 страници, в които се включват увод, три глави, заключение, списък на ползвана литература и приложение. Библиографията включва 11 заглавия на български език и 70 на английски. Оформлението, структурирането, ползваната методология и цитиранията са осъществени до голяма степен според изискванията на академичния стандарт.

Изборът на тема на дисертационния труд е продиктуван от една страна от новосъздалата се ситуация в съвременното изкуство, в която доминират пазарните механизми и икономическите съображения при публичното представяне и оценяването на художествените творби.

От друга страна, доколкото успех да се запозная с конкретния случай, изборът на тема се базира и на продължителния личен опит на автора на труда, проследил отблизо творческия процес на Марк Костаби.

В този смисъл намирам темата за актуална и избора на изследователския подход за сполучлив.

В началото на увода Кирил Христов посочва, че избрания от него „подход цели анализиране на художествените и комерсиалните процеси в епохата на информационните технологии“. Като ярък представител на протичането на тези процеси е възприет Марк Костаби, „една оспорвана личност“ в съвременното изкуство. Според авторът на дисертационния труд този избор би спомогнал за разкриването на важни социални аспекти във функционирането на изкуството днес. Акцентът в случая се поставя най-вече върху влиянието, което упражняват в художествения живот фигурите на галеристите, дилърите и колекционерите. Разбира се Кирил Христов пояснява, че ще разгледа в изложението и общия фон на художествените процеси на 20 век, в който се вписват немалко известни имена на художници, предимно свързвани с явлението „поп арт“. Също подчертава, че в изследването си ще използва традиционни методи на изкуствознанието – описание на явлението и аналитичното му разглеждане през призмата на преките наблюдения.

По-нататък, от стр. 5-та до стр. 13-та се прави опит за набелязване на основните черти на процеса за превръщане на произведението на изкуството в икономически продукт и капиталовложение на купувачите и колекционерите. Отделя се внимание на стратегиите на Кристо и Жан-Клод, споменават се Кунс, Хърст, Мураками като представители на тенденцията, при която художникът става продуцент и организатор на собствените си мащабни проекти. На стр. 8-ма Христов съвсем на място отбелязва, че при изброените примери не става въпрос за завръщане към отношенията между майстори и чираци, а за качествено нова практика, извеждаща художника в позицията на проектиращ творбата, очертаващ бизнес-плана и управляващ изпълнението му. И това се залага още при обучението в коледжите по изкуствата:

„ Разликата между двете практики става все по-очевидна в модерните училища по изкуство. Във все по-малко колежи се набляга върху развитието на техническите умения, а се фокусира върху философско-теоретичния аспект на изкуството и умението за създаване на мрежа от контакти“.

При така формиращите се пазарни отношения на кича в изкуството се отрежда важна роля като на популярна и добре продаваема стока, свързана с нагласата на масовия консуматор търсещ приликата с рекламните образци.

Според мен обаче този пасаж, който обхваща близо десетина страници би могъл да намери по-подходящото си място някъде в изложението. Развит на това място в увода проблемът се откъсва смислово от глава първа, където авторът прави подробен преглед на линията в изкуството на 20 век, започваща от дадаизма и достигаща до комерсиализацията при постмодернизма. Още повече, че след споменатия пасаж следват като отделни точки „Цели и задачи“ и „Мотиви за подбора на темата“. Вероятно желанието на автора е да се обоснове относно целите, които си поставя, чрез споменаването на ситуацията на комерсиализация, но това излишно разширява обема на увода.

Основната цел е формулирана ясно на стр. 13-та и се свежда до „проследяването на процеса на изработване на художествения продукт в периода на поп арта.“ Става въпрос разбира се не само за „изработването“, но и за „самостоятелния живот“ на творбата, когато тя се превърне в стока функционираща според законите на пазара.

Задачите, които произтичат от поставената цел са сведени до „проследяване на взаимоотношенията между различните участници в културните и социалните процеси, съпътстващи изработката на творбата“ и подлагане на анализ на колективните взаимоотношения между художниците изработващи творбата. Като задача се посочва и „наблюдението на поведението на пазара на изкуството“, но ми се струва, че при нея се дублира същността на първата от поставените задачи. За сметка на това тук би трябвало да се поставят други две задачи, които са споменати от автора мимоходом в текста, още в началото на стр.3-та. Те са следните:

Едната е да се преразгледат повърхностните представи за художника Костаби, формирани се в следствие на различни критически публикации в средствата за масова информация и да се представят по-обективно истинската му мотивация и възгледи за популярното изкуство.

Другата задача е представена като „изграждане на цялостен и обективен образ на художника Костаби, функциониращ в специфична среда.“

Препоръката ми е така споменатите на различни места в увода задачи да се групират компактно макар, че едните са от общ характер, а другите се отнасят конкретно за личността и творчеството на анализирания художник.

Както казах вече по-горе, приемам като напълно логична мотивацията на автора при избора на темата. Дали с нея да започва или да завършва уводната част е въпрос на субективно предпочитание и лична концепция за структуриране на подобен труд.

Първата глава на дисертацията е с обем около тридесет и пет страници и засяга историческите процеси в изкуството на 20-ти век. Проследени са приемствените връзки между дадаизма, сюрреализма, поп арта, публичната минималистична и постмодерна скулптура. Намирам за особено положителен факт, че авторът не изпада в суха историчност, а следва заложената в концепцията си линия на аналитично отношение към процесите протичащите в изкуството. Наред с добре познатите факти той се спира на съществени за изследването си подробности, чрез които убедително аргументира тезата си. Например изключително важно е пояснението на 24-та стр.:

„в медийната култура нищо не се ражда в такъв чист вид и така освободено от самосъзнание – нито рекламата, нито изкуството. Още в годините на зараждането на популярната култура се оформя нов свят, в който образът и идеята съществуват на една крачка от физическия свят – свят повече на знаци, отколкото на символи.“

По подобен начин се разкриват семиотичните и смислови връзки между изкуството от средата на 20-ти век и постмодернизма, които често пъти се оказват многозначни и трудно определими.

Съществен момент в изследването е и прегледът на връзките и влиянията между представителите на английския и американския поп арт. В този контекст Кирил Христов прави и разграничението между поп изкуството и популярната култура, които не трябва да се разглеждат като „взаимно заменяеми понятия“, а по-скоро като обвързани с диалектически връзки по между си.

Интерес представлява и твърдението, че „терминът поп арт покрива целия сектор на съвременния реализъм, породен от откриването на нови значения в съвременната индустриална, социологическа и градска“ среда (стр. 39-та). Очевидно понятието „реализъм“ тук се разглежда от съвременна гледна точка, обусловена от кардиналните промени в изкуството настъпили в началото на дигиталната епоха.

Като проследява свързващата линия между Марсел Дюшан, Раушенбърг, Джаспър Джоунс, Хамилтън, Уорхол, Лихтенщайн, Харинг, Кунс и още много други,

авторът на разглеждания труд ни подготвя в значителна степен за изкачване на следващото стъпало, а именно сблъсъка с явлението Марк Костаби.

Във втора част Кирил Христов се спира на формирането на този художник с естонски произход, но считащ себе си за „продукт на поп културата на предградията“. Наред с „осмислянето на културното минало“ на далечната северноевропейска страна Костаби е повлиян пряко от творчеството и поведението на Уорхол. На последния Христов отделя специално внимание в изложението си, за да подчертае както приликите така и разграничителната линия между двамата. Стилът на Костаби е анализиран доста обстойно като се акцентира на препратките към стари и съвременни майстори, иронията, хумористичните постмодерни реплики, декоративната цветност и основния повтарящ се персонаж – човешката безлика фигура.

В края на втора глава авторът достига до разкриване на специфичния подход на Костаби при използването на композициите на оригиналните творби на известни автори като Де Кирико, Дали, Хопър. Следствието от този подход е заливането на пазара с интерпретирани и репродуцирани по различни начини, вече познати на публиката, изображения.

В трета глава се разглежда и анализира проблемната връзка между изкуство и бизнес в съвременния контекст на художествения живот в САЩ. За провеждането на анализа си авторът на дисертационния труд се опира на книгите и интервютата на Костаби, както и на собствените си преки наблюдения. Но заедно с това се правят различни паралели с други известни художници. Във връзка с това интерес представлява проследяването на развитието на „концепцията за фабриката“, в която се произвежда изкуство от Рубенс, Ван Дайк и Тинторето до Уорхол, Явашев и Костаби. Последният е описан като откровено и публично заявяващ намеренията си бизнесмен. Картините му се произвеждат като на поточна линия и са плод на колективните усилия на асистентите му. Но и на идеите на водещата фигура на Костаби. Кирил Христов определя този подход като „демистификация на идеята за художествена автентичност“. Тук бих обърнал внимание, че подобна идея се лансира през 50-те години на 20-ти век и в Европа. Виктор Вазарели и обкръжението му смятат, че е дошло времето художника да се превърне в анонимна фигура от голям екип, съставен от различни специалисти – дизайнери, инженери, бизнесмени. Разбира се, в този случай става въпрос за създаване на художествени произведения с технологичен характер, а не за производство на картини. Но принципът е същия - художникът вече не е отъждествяван със „самотния

гений“, а се ориентира към нова социална роля. За Костаби тя е на мениджър, имидж мейкър и медийна звезда.

В тази трета глава Кирил Христов достига до реализацията на една от основните цели, които си е поставил в началото на труда. Личността и дейността на Марк Костаби се разкрива постепенно пред читателя от различни ъгли – биографични данни, етапи в творческото развитие, особености на стила, структуриране на работните места и процеси, взаимоотношения с дилъри, представители на медиите и сътрудници. От стр.99-та до стр.114-та са приведени като илюстративен пример автобиографични данни базиращи се на текстове написани от самия художник. Така успяваме да се запознаем със стила на саморекламата и автоинтервютата, на които Костаби залага особено много.

В Заключението, в рамките на десетина страници, Кирил Христов се впуска в обобщаващ анализ. Последният е изчерпателен и безспорно необходим, но мисля, че по-добре е да бъде отделен в конкретна точка в края на изложението. А в заключение авторът би могъл да се спре на някои проблеми, с които се е сблъскал по време на изследването, някои по-обща положения, като например евентуални възможности за продължение на темата и други подобни.

Като цяло прочитът на дисертационния труд предизвика у мен много положителни разсъждения и реакции.

На първо място ще посоча изключително овладения и богат стил на автора. Поднесен по този начин, цялостният текст не само информира, но и въздейства убедително върху читателя. Обръщам внимание на този факт, защото при по-младите поколения се наблюдава все повече чувствителен дефицит при литературното словесно изразяване.

Друг положителен фактор е значителният диапазон на фактологическия материал, използван от автора. Познанията и наблюденията му в областта на съвременното изкуство са безспорно сериозни и широкообхватни.

Приносният характер на труда също е безспорен особено ако бъде съотнесен с нашата ситуация в момента. В България все още битуват някои остарели представи относно връзката изкуство – бизнес. Настоящият труд хвърля необходимата светлина върху тези актуални процеси. Освен това, в по-конкретен план, изследването е първи

сериозен опит да се разкрие същността на явлението Марк Костаби в няколко направления – творчески процес, работна среда, артистични послания и мисия.

По-горе в рецензията си направих някои критични забележки относно структурирането на някои пасажки. Мога да ги обобщя формално като известно прескачане на мисълта от един проблем към друг и отново завръщане към основната линия на изложението. Но подчертавам, че почти в целия текст, с много малки изключения, авторът успява да запази необходимата академична дистанция от предмета на изследването въпреки преките си наблюдения и ангажираност.

Като обобщение в края на рецензията мога да заявя с убеденост, че предложението за труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, правилника за приложението му и на правилника за развитието на академичния състав на НХА.

Предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Кирил Маринов Христов.

01.03.2014г.

Гр.София

(Проф. д-р Орлин Дворянов)